

Ovanliga vityxnen finns i

RARITET. Den sällsynta vityxnen blommar nu på ett fåtal platser i landet. I östra delen av Kronobergs län finns en de finaste växtlokalerna på en gammal fornåker.

Den är diskret och nästan lite svår att upptäcka till en början. Andra orkidéer är mer färgrika, lyser gärna kraftigt och utmärker sig från andra blommor. Vityxnens blommor är små, gråvita och har en lätt doft av vanilj.

– Det bestånd av vityxne vi har i dag är bara en rest av vad som fanns förr, säger Per Ekerholm, vid länsstyrelsens naturvårdsenhet, som har koll på de tre växtplatser som finns utspridda i Kronobergs län.

Att Smålandsposten inte väljer att skriva ut var växtlokalen ligger beror på att platsen är väldigt känslig. En annan lokal har plundrats på sina orkidéer, någon eller några grävt upp plantorna.

– Ett meningslöst tilltag. Det går inte att flytta orkidéer. Orkidéer kräver oerhört komplexa växtförhållanden, säger Per Ekerholm.

Vityxnen är en kräsen orkidé och behöver ett gammalt kulturlandskap som har hävdats i samma sätt i hundratals år.

”Den här platsen är en av de finaste jag sett. Här finns också andra intressanta växter som gynnas av den här miljön.”

Jonas Wägelind, konsult på Länsstyrelsen i Kronoberg

– Den växer i gamla agrara landskap, i fornåkrar, med tusenårig hävd. Det här är växtmiljöer som vi har väldigt lite kvar av i dag.

Området vi besöker är lite fuktigt och det växer lövträd i hagen, mest björk. Det är ett gammalt magert odlingslandskap med mycket sten och platsen har förmodligen inte förändrats till sin karaktär under flera hundra år.

– Just den här växtplatsen har funnits väldigt länge och vi har markägare som har stenkoll på de besökare som kommer hit, förklarar Per Ekerholm.

Orkidén finns på endast 18 platser i Sverige och växtlokalen i östra Kronoberg är kanske den bästa av alla. Här finns åtminstone ett 60-tal blommor och växterna har blivit fler då lokalen sköts minutiöst med hjälp av en biolog från Kalmar, Jonas Wägelind. Vityxnen har till och med börjar sprida sig till strax utanför det skyddade området.

– Det gäller att vara försiktig när

man röjer i området. Det görs givetvis för hand. Tidigt på våren räfsar jag marken ganska hårt och försöker ta bort gammal förna och mossor. Då blir det lättare för plantorna att få ned sina fröer i jorden, säger Jonas Wägelind.

Jonas Wägelind har ett treårigt konsultavtal med länsstyrelsen i Kronoberg och har huvudansvaret för skötseln.

– Den här platsen är en av de finaste jag sett. Här finns också andra intressanta växter som gynnas av den här miljön, mångfalden är väldigt stor, säger han.

Floran i hagen är rik och här finns, förutom vityxne, bland annat jungfrulin, svinrot och slättergubbe.

Efter laga skiftet från mitten av 1800-talet, som var en av de mer genomgripande jordreformerna i Sverige, ändrades karaktären på jordbruket. Åkrarna blev större och mycket äng odlades upp till åker. Små tegar och inägor som odlades på likartat sätt rationaliserades bort.

När resterna av det gamla åkerlandskapet försvinner minskar vityxne. Växten tål inte konstgödsel och sker det förbuskning av området trivs den inte heller.

När vityxnen står i full blom är det lätt att inventera och räkna. Det är svårare att hitta nya skott när bara bladen syns, förklarar Jonas Wägelind. Per Ekerholm och Jonas Wägelind känner sig övertygade att det bara finns tre växtplatser för vityxne i länet. Växten kräver särskilda förhållanden och botanikerna i länet har god koll på floran.

FOTO

URBAN NILSSON
urban.nilsson@smp.se
0470-770 616

TEXT

JAN BÅRTÅS
jan.bartas@smp.se
0470-770 616

äldsta hagen

RIK FLORA

Slättergubben, till vänster om vityxnen, trivs i det gamla kulturlandskapet.

Vityxnen blommar från mitten av maj och under ett par veckor. Den finns bara på tre växtplatser i länet

Biologerna Jonas Wäglind och Per Ekerholm räknar antalet blommande vityxne på lokalen i östra delen av länet. Området består av gammal kulturmark som har hävdats på samma sätt i flera hundra år.

KORT BLOMMNINGSTID FÖR VITYXNEN

”Hotad växt som kräver åtgärdsprogram”

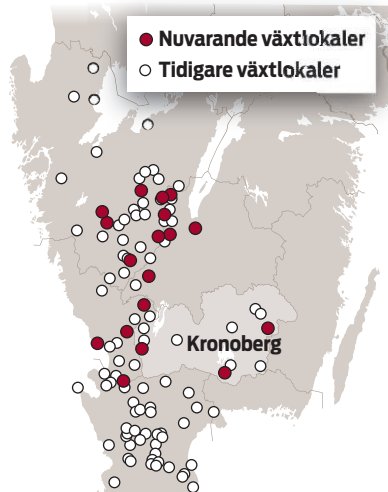
Vityxnen är en riktig raritet.

Blomningstiden hos vityxne är kort, runt två veckor. Efter blomning och befruktning bildas frön i små kapslar. Bara en liten blomkapsel kan släppa ifrån sig tusen fröer. Efter någon månad spricker kapseln och frön sprids med vinden och hamnar förhoppningsvis på rätt plats i marken där en ny planta med tiden kan komma upp. Dessutom blir den här orkidén väldigt gammal, uppemot 30 år.

Vityxne har ett nordligt och sydligt utbredningsområde. Det sydliga området omfattar Halland, Västergötland och Småland.

Länsstyrelserna har tagit fram åtgärdsprogram för vityxne så att den ska kunna bevaras i framtiden. Regelbundna inventeringar görs och skötselplaner tas fram ihop med markägare och biologer för att vårda platserna på bästa sätt.

VITYXNE SÖDRA SVERIGE

KÄLLA: ARTDATABANKEN

GRAFIK: SMP

Vityxne finns nu bara på 18 platser i landet, varav tre växtlokaler är i Kronobergs län. Från det att den börjar blomma i mitten av maj så kan man känna en svag doft av vanilj från blomman.

